

PRAVNA I POSLOVNA ETIKA

dr Andreja Mihailović

(po udžbeniku Milana Miljevića “*Poslovna etika i komuniciranje*”)

ANTIČKA PRAKTIČNA FILOZOFIJA

- Utemeljivači antičke praktične filozofije – sofisti: Sokrat, Platon, Ksenofont i Aristotel
- Život i misaoni put posvećuju, između ostalog, pitanju - problemu mogućeg drugačijeg života i pojedinca i zajednice, zato pravi topos praktične filozofije predstavlja medium odnosa između pojedinca, kuće (oikosa) i polisa (države, odnosno zajednice)
- Pitajući se da li je moguć dobar, pravedan, zakonit i koristan život, antički mislioci ne samo da potvrdno odgovaraju na to pitanje, nego i smatraju daje takav život neophodan i čovjeku i zajednici, s obzirom na to da je čovek djelatno biće koje djelovanjem od goreg može da stvori bolji život
- Takav život, kao svrhovit, neprestana je težnja čovjeka kao pojedinca koji svoje umne, djelatne i stvaralacke potencijale može da razvije samo u odnosima prema drugim ljudima, a to znači oikosu koji je sastavni deo polisa

ČOVJEK - BIĆE ZAJEDNICE

Antički horizont vremena: čovjek - biće zajednice, pri čemu je zajednica starija od pojedinca kojoj se on potčinjava, a da se pri tome ne ponistava njegova pojedinačnost, nego se prosto, oplemenjuje društvenošću

Čovjek se kao pojedinac tek se u odnosu prema drugim ljudima potvrđuje i kao moralno i kao političko i kao pravno i kao ekonomsko biće, tj. kao „praktično (antroploško-instrumentalno biće) biće“:

Evolutivni put u „praktično (antroploško-instrumentalno biće) biće“ se sastojao:

a) u uzdizanju od tradicionalnog morala ka suverenoj moralnoj ličnosti;

b) od potpunog žrtvovanja za potrebe polisa do rasvjetljenja pravednog polisa (koji će proteći u traganju za najboljim državnim poretkom između tiranije, aristokratije i demokratije);

c) u rasvjetljavanju razlike između nepisanih (prirodnih i običajnih zakona) i pisanih zakona, koje čovjek mora da poštuje ako hoće da bude pravedan

ČOVJEK KAO MORALNO SUVERENA LIČNOST

Čovjekovo je da postupa po zakonima, ali je i njegovo da vrši korekturu zakona, da postupa po pravednosti, a ne samo po pravdi, tamo gde su zakoni izostali – time se čovjek pojavljuje kao biće subjektivnosti, odnosno slobode

Po Sokratu samo moralno suverena ličnost može da se realizuje u moralnoj zajednici čiji je ideal naslikao Platon u „Državi“

Ta moralno suverena ličnost kod Aristotela javlja se kao čovek koji je biće političke zajednice i koji je jedinstvo duše i tijela, odnosno uma i čula

Sa Aristotelom pojam dobra dolazi do svog punog praktično životnog izražaja (njime etika biva naukom, a čovjek moralno-političkim-pravnim i ekonomskim bićem koje tezi istinskom životu u istinskoj, a ne prividnoj zajednici)

Polis - država zajednica je slobodnih ljudi

Za antickog čovjeka život u polis bio je prava religija;

Biti slobodan čovjek, učestvovati u političkom životu zajednice, i težiti pravednom političko životu bila je mjera stvari, dok biti neslobodno, nepolitičko biće bilo je ravno prokletstvu odnosno ropstvu.

Ropstvo je tužna strana antičkog života (značilo put ka smrti, a da se ubica ne smatra krivim, rob je životinja koja govori, sastavni deo imovine, oruđe koje govori, nosilac rada koji se ne vrednuje, jednom riječju poniženo, prezreno bice)

Zbog robova koji rade i uvećavaju bogatstvo polisi su ratovali, zarobljavajući ih i prodavajući kao i sve druge stvari; samo slobodni ljudi vijećaju na Agori, zato su oni samo članovi skupštine, upravljači i sudije koji odlučuju o državnom poretku, o ratu i miru

SLOBODNI LJUDI ODLUCUJU O PRAVDI, O SLOBODI I PRAVEDNOM ŽIVOTU

BEZ PRAVEDNOG ŽIVOTA KOGA NEMA VALJANOG DRŽAVNOG PORETKA

VALJAN DRŽAVNI POREDAK?

- Valjan državni poredak kod Platona je republika, a kod Aristotela aristokratsko državno uređenje koje počiva na podjeli vlasti na: savjetodavnu, upravnu i sudsku (ono što je danas označeno kao pravna država)
- Po Aristotelu iz legitimnosti proizilazi legalnost
- zato se kod Aristotela ustavnoj vladavini kraljevstva, aristokratije i vladavine većine kao krajnosti javljaju tiranija, oligarhija i demokratija.

POZITIVNI ZAKONI I "PRAVEDNOST PO PRIRODI"

U Platonovom dijalogu „Gorgija“, sofista Kalikle tvrdi da su pozitivni zakoni djelo slabih koji su se ujedinili

Kalikle žali zbog te činjenice, jer se ona protivi pravu prirode: „priroda otkriva“, kaže, „da je pravedno da bolji ima više od goreg, a sposobniji od manje sposobnog“

I među životinjama i među državama: „da važi princip da je pravedno da jači vlada nad slabim i ako ih ima više“.

U tom pogledu, pozitivni zakoni su bili na meti kritika sofista, baš zbog njihove nesaglasnosti sa „pravednim po prirodi“

PLATONOVA IDEALNA DRŽAVA

- Platonova kreacija idealne države - instrument za proučavanje pravde podesnijeg od pojedinca, budući da su u državi „riječi pisane krupnijim slovima i na većem prostoru“
- Kod Platona problem pravde stapa sa političkim problemom u mjeri u kojoj je politika etičko pitanje

Njegova savršena država u „Državi“ poznaje samo dobro i ostvaruje vrlinu – pravdu i kao takva, u svom skladu perfektne forme, nema potrebu za prinudom i formalnom strogošću pravnih normi.

- u svojim kasnijim djelima napušta najutopističkije ideje iznijete u „Državi“ kroz uvid da je njegov ideal – savršena forma nedokučiva ovom svijetu
- “nju bi mogao da dosegne samo neko ko je „umjetnik vladanja“, a pošto se savršeni vladar ne rađa u ljudskom društvu „kao što se među pčelama rađa matica“, treba se zadovoljiti „nalaženjem tragova“ idealne države, pišući zakone, kojih vladari moraju da se pridržavaju”
- Sljedstveno tome, Platon kao ključni kriterijum razlikovanja dobrih od loših vladavina, određuje suverenost zakona nasuprot suverenosti vlasti.

PITANJA ZA
DISKUSIJU:

Odnos prava i pravde?

Građanska neposlušnost protiv
nepravednih zakona?

Zašto se po sofistima moralno
suverena ličnost može realizovati
samo u zajednici?

➤ *Hvala na pažnji!*